

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa-i Kasâid ve Nuût, Millet Ktp., Manzum, nr. 773; *Mecmûa-i Nuût*, Millet Ktp., Manzum, nr. 779; *Nuût-ı Nebeviyye Mecmuası*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1211; *Mi'râciyye ve Na't-ı Şerifler Mecmuası*, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail, nr. 773; Mehmed Fevzi Efendi, *et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-nuûtü'n-nebeviyye*, İstanbul 1303; Ahmed Esad, *Mir'ât-ı Muhammedî (yâhud Safâ-yı Rûh)*, İstanbul 1302; Fevziye Abdullah Tansel, *Tanzimat Devri Edebiyatı'nda Dinî Şiirler*, Ankara 1962; Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, *Hazret-i Peygamber'e Şiirler Antolojisi (Na'tlar)*, İstanbul 1966; Selçuk Eraydın, *XVII. Asır Yazma Divanlarındaki Tevhid ve Na'tlar ve Beyitlerde Geçen Tasavvufî Remizler* (öğretim üyeliği tezi, 1972), İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü; a.mlf., "17. Asır Tevhid ve Na'tları", *Tohum*, sy. 73, İstanbul 1972, s. 16-17; *Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi*, İstanbul 1982; Halil İbrahim Şener, *Mi'râciyye ve Na't-ı Şerifler Mecmuasındaki Na'tların İşleniş* (öğretim üyeliği tezi, 1985), İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü; a.mlf., "Türk Divan Edebiyatında Na't ve Bazı Na't Mecmuaları", *DÜİFD*, III (1986), s. 147-160; *Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar*, Ankara 1991; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993; a.mlf., *Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji)*, Ankara 1993; a.mlf., "Türk Edebiyatında Na'tlara Dair", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XI, 762-767; a.mlf., "Türk Edebiyatında Na'tlar", *Yağmur* (Na't özel sayısı), IV/15, İzmir 2002, s. 10-15; Âmil Çelebi-oğlu, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 349-365; Mehmet Akkuş, *Hız. Peygamber'e Na'tlar (Divân-ı Nu'üt-ı Salâhi)*, Ankara 1999; Ali Budak – Ali Belbağ, *Kâinâtın Efendisine Na't Antolojisi*, İstanbul 2004; Ali Nihad Tarlan, "Na'tlar Arasında", *Hilâl*, III/26, Ankara 1962, s. 4; IV/43 (1963), s. 3; IV/44 (1964), s. 3; IV/45 (1964), s. 1; Ağa Sırrı Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY Belleten* (1972), s. 35-80; M. Esad Coşan, "Türk Edebiyatında Na'tlar", *Hakses* (Hicret özel sayısı), XV/177-178, Ankara 1979, s. 37-39; Nevzat Özkan, "Edebiyatımızda Dinî Konular ve Hz. Muhammed Sevğisi", *Erciyes*, VIII/91, Kayseri 1985, s. 1-7; Rıdvan Canım, "Divan Edebiyatında Tevhid, Na't ve Münâcâtlar", *İslâmî Edebiyat*, sy. 4, İstanbul 1990, s. 9-11, 59; Kemal Yavuz, "Müştağ Baba ve Na'tları", *İlmî Araştırmalar*, sy. 5, İstanbul 1997, s. 259-277; "Na't", *TDEA*, VI, 529-530.

EMİNE YENİTERZİ

□ MÜSİKİ. İslâmî Türk edebiyatında Hz. Peygamber için kaleme alınmış methiyeler Türk müzikisi makam, usul ve kaideleri çerçevesinde irticâlen veya beste ile okunmuştur. Arapça ve Farsça bazı örnekleri bulunsa da genellikle Türkçe yazılan na'tların güfteleri mutasavvif şairlerin şiirlerinden seçilmiş olup nâdiren mensur şekillerine de rastlanmaktadır. Dinî güftelerin pek çoğu hakkında kullanılan "nutk-ı şerif" tabiri na't için de geçerlidir.

Cami ve tekke müzikisinin ortak şekillerinden olan na'tların icrası büyük camilerde, cuma ve bayram namazlarında ön-

ce devirhanların okuduğu Kur'ân-ı Kerim'in ardından ta'rifhanın ayağa kalkarak Hz. Peygamber'e salâtü selâm getirip camiyi yaptırmanın hayırlarını da sayarak dua etmesinden sonra na'than tarafından yapıldı. Bir kişinin genellikle irticâli okuduğu na'tların bestelenmiş ve günümüze kadar gelmiş örnekleri bulunmaktadır (Suphi Ezgi, *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945). M. Ekrem Karadeniz ve Bekir Sıtkı Sezgin, besteli na'tların duraklarda olduğu gibi usule uyulmaksızın serbest bir yorumla, fakat asıl melodik yapıyı bozmamaya özen gösterilerek icra edilmesi gerektiğini ifade ederken Suphi Ezgi, na'tların muhakkak durak evferi ve darb-ı Türkî usulleriyile okunması icap ettiğini söyler. Dört mısralı bir na't beste formunda olduğu gibi 1, 2 ve 4. mısralar zemin, 3. mısra meyan olarak bestelenir. Ağır bir ritimle seyreden na'tlarda ilâhiler göre daha sanatlı bir üslup kullanılmıştır. Ayrıca na't şeklindeki yazılmış, özellikle Hz. Peygamber'in doğumuna ait methiyelerden ibaret olan güftelere ilâhi formuyla bestelendiğinde tevşih adı verilir. Bu bakımdan na't türünde kaleme alınmış şiirler için Türk-din müzikisinde na't ve tevşih olmak üzere iki form bulunmaktadır.

El yazması güfte mecmuaları incelendiğinde daha çok Eşrefoğlu Rûmî, Dede Ömer Rûşenî, Şemseddin Sivâsî, Seyyid Nizamoğlu, Aziz Mahmud Hüdâyî, Abdülahad Nûri, Niyâzi-i Mısrî, Sultan II. Mustafa, İsmâil Hakkı Bursevî ve III. Ahmed'in na't güftelerinin bestelendiği görülür. Na't bestekârları arasında Sütçüzâde İsâ, Hatîb Zâkirî Hasan Efendi, Hâfız Post ve III. Selim önde gelen isimlerdir. İslâmî Türk edebiyatında en çok na'tın yazıldığı XVIII. yüzyıldaki na't şairleri içinde Yahyâ Nazîm'in ayrı bir yeri vardır. Kendi şiirlerine yaptığı besteler yanında Nazîm'in na'tları ayrıca birçok müzikşinas tarafından bestelenmiştir. Bunların en meşhuru aynı dönem bestekârlarından Niznâm Yûsuf Çelebi'nin rast makamındaki, "Âfitâb-ı subh-i mâ evhâ habîb-i kibriyâ / Mâhtâb-ı şâm-ı ev ednâ habîb-i kibriyâ" beytiyle başlayan eseridir. Na't bestekârları arasında Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den de özellikle söz etmek gerekir. Onun güfte ve bestesi kendisine ait, "Ey habîb-i kibriyâ vey matla-ı nûr-ı Hudâ" mısrayla başlayan hüzzam na'tı bu formun başarılı eserlerindedir. Her iki eser ayrıca tevşih olarak da bestelenmiştir.

Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi'nin rast makamında bestelediği, "na't-ı Mevlânâ"

diye anılan eseri formun en güzel örnekleri arasında yer alır. Notası günümüze ulaşan, Farsça sözleri Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye ait olan ve, "Yâ habîballah resûl-i Hâlik-ı yektâ tûyi" mısrayla başlayan bu eser, Mevlvî âyinlerinin başında neyzenbaşının yapacağı post taksiminden önce bazan bir, bazan da meşkleri aynı olan iki kişi tarafından ayakta okunur. Sadettin Nüzhet Ergun ise bu na't için belli bir güftenin bulunmadığını, Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden seçilen, vezni ezgiye uygun bir manzumenin bu besteye giydirilerek okunabileceğini belirtmektedir (*Türk Musikisi Antolojisi*, II, 469). Na't-ı Mevlânâ günümüzde melodik temaya bağlı kalınarak serbest bir üslupla icra edilmektedir.

Eskiden tekke, mevlevîhâne ve camilerde "na'thanlık" adı altında bir görevin bulunduğu ve na'thanlığın âdeta bir meslek haline geldiği bazı vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır. Dönemlerinde na'thanlıkla şöhret bulmuş kişiler arasında Eminönü Vâlide Camii (Yenicami) na'thanı Küçük İmam Mehmed Efendi, Yavuz Sultan Selim Camii na'thanı Niznâm Yûsuf Çelebi, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde okuduğu na'tlarıyla tanınan Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi, aynı mevlevîhânenin kudümzenbaşılardan şiirlerinde Na'tî mahlasını kullanan Ahmed Hüsâmeddin Dede, son devirde Aksaray Vâlide Camii müezzinbaşısı Hâfız Cemal Gürses, Arap Camii müezzinbaşısı Hâfız Ahmed Efendi, kudümzen Eşref Özkul ve kudümzen Kâni Karaca zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müstakimzâde, *Mecmûa-i İlahiyyât*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3397, vr. 2; *Mecmûa-i İlahiyyât*, Süleymaniye Ktp., Kadî Burhâneddin, nr. 47, vr. 1; Ruşen Ferit [Kam], *Bestegâr-Şair Nazîm: Hayatı, Eserleri Hakkında Tetkikat*, İstanbul 1933, s. 11, 19; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 50-53, 56-57; III, 54-59; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945, s. 14-26; Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 468-469, 634; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılarda Dinî Müsikî* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 40-41, 873-875; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları*, Ankara 1983, s. 163-164, 656-657, 702-708; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 69-78; Recep Tutul, *Türk-Din Müzikisinde Na't, Tesbih ve Temcidler* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 31-50; Halil Can, "Dinî Türk Musikisi Lûgâtı", *MM*, sy. 220 (1966), s. 121; Bahaeddin Yediöldüz, "Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü", *VD*, sy. 14 (1982), s. 15 (maddenin yazımında Bekir Sıtkı Sezgin'den elde edilen bazı şifahi bilgilerden de faydalanılmıştır).

NURİ ÖZCAN